

Έμφυλες αντιλήψεις: από την Αντιγόνη του Σοφοκλή στη σύγχρονη εποχή

Διδακτική παρέμβαση με στόχο την ευαισθητοποίηση των μαθητών σε θέματα φύλου

Λιούσα Ελένη, ΠΕ02, 3^ο ΓΕΛ Σερρών

Περιγραφή της διδακτικής παρέμβασης

Ταυτότητα:

- ο Διδακτικό αντικείμενο: Αρχαία Ελληνικά Γενικής Παιδείας Β' λυκείου (Αντιγόνη του Σοφοκλή)
- ο Διάρκεια: 5 διδακτικές ώρες
- ο Χρόνος εφαρμογής: 21/3/22-05/4/22
- ο Μέθοδοι: Ομαδοσυνεργατική, διερευνητική, ανάληψη ρόλων, κατευθυνόμενος διάλογος

ΣΚΕΠΤΙΚΟ

- ο Οι μαθητές/-τριες δέχονται ποικίλα, άμεσα και έμμεσα μηνύματα όσον αφορά τους έμφυλους ρόλους και είναι ιδιαίτερα ευάλωτες/-οι, λόγω ηλικίας, σ' αυτά.
- ο Ο ανδρισμός θεωρείται ανώτερος από τη θηλυκότητα και αυτό οδηγεί συχνά σε αρνητικές και βίαιες συμπεριφορές.
- ο Είναι επτακτική η ανάγκη, αρχικά της συνειδητοποίησης των έμφυλων διακρίσεων και κατόπιν της ευαισθητοποίησης πάνω σ' αυτές, με στόχο την αλλαγή στάσης από τη νέα γενιά.

ΣΚΕΠΤΙΚΟ

- ο Η Αντιγόνη προβάλλει ένα ανατρεπτικό γυναικείο πρότυπο που διαφοροποιείται από την κυρίαρχη αντίληψη για τη θέση και το ρόλο τη γυναίκας.
- ο Ο Σοφοκλής την τοποθετεί σε ένα έργο όπου είναι διάχυτες οι απαξιωτικές για τη γυναίκα αντιλήψεις, αναδεικνύοντας έτσι ακόμη περισσότερο την αξία της στάσης της.
- ο Η μελέτη της τραγωδίας από την οπτική του φύλου δίνει στα παιδιά τη δυνατότητα να προβληματιστούν και να διερευνήσουν περισσότερο το θέμα των έμφυλων αντιλήψεων και στερεοτύπων.

Γνωστικοί στόχοι

Οι μαθητές/-τριες επιδιώκεται:

- ο Να αναγνωρίζουν τις αντιλήψεις σχετικά με τη θέση και το ρόλο της γυναίκας στην αρχαία Ελλάδα
- ο Να περιγράφουν το ήθος των βασικών προσώπων της τραγωδίας μέσα από τους έμφυλους λόγους και τις πράξεις τους
- ο Να αντιληφθούν με ποιο τρόπο ο Σοφοκλής δομεί την τραγωδία του ανατρέποντας τα στερεότυπα της εποχής για τη θέση της γυναίκας

Παιδαγωγικοί στόχοι

Οι μαθητές/-τριες θα εξασκηθούν στο:

- Να συνεργάζονται σε ομάδες
- Να διερευνούν και να προβληματίζονται σε συγκεκριμένα κοινωνικά ζητήματα
- Να διαλέγονται και να επιχειρηματολογούν
- Να εκτίθενται και να αλλάζουν την οπτική τους με ενσυναίσθηση

Στάσεις - αντιλήψεις

Οι μαθητές/-τριες:

- ο Κατανοούν ότι οι έμφυλες αντιλήψεις δεν είναι σταθερές και μεταβάλλονται ανάλογα με την εποχή και το κοινωνικό-πολιτικό πλαίσιο
- ο Διερευνούν ποιες αντιλήψεις και κατά πόσο έχουν αλλάξει στην εποχή μας
- ο Αντιλαμβάνονται ότι η ανατροπή των παραδοσιακών ρόλων της γυναίκας δεν είναι καθόλου εύκολη

Στάσεις - αντιλήψεις

- ο Συζητούν για το πώς οι κοινωνικά δομημένοι ρόλοι επηρεάζουν τις επιλογές και τον χαρακτήρα του ατόμου
- ο Εξετάζουν τις συνέπειες της δράσης και συμπεριφοράς του ατόμου που δε συμβιβάζεται με τις κρατούσες έμφυλες αντιλήψεις
- ο Είναι σε θέση να αλλάζουν την οπτική που τους υπαγορεύει το βιολογικό τους φύλο

Προετοιμασία

- ο Η διδάκουσα ενημερώνει την τάξη για το περιεχόμενο της διδακτικής παρέμβασης και περιγράφει την πορεία διδασκαλίας.
- ο Γίνεται ο χωρισμός σε ομάδες, κατά βάση σύμφωνα με τις προτιμήσεις των ίδιων των μαθητών/-τριων και με μικρές παρεμβάσεις της διδάσκουσας.
- ο Μόνο για την τρίτη φάση γίνεται διαχωρισμός κατά φύλα.

Πορεία διδασκαλίας

1η φάση (επεξεργασία του κειμένου
ομαδοσυνεργατικά/2 ώρες)

- ο Αναζήτηση και εντοπισμός των αντιλήψεων για τον ρόλο της γυναίκας και του άντρα, όπως αυτές εκφράζονται από τα κύρια πρόσωπα του έργου
- ο Συσχετισμός των αντιλήψεων που εκφράζονται με τον χαρακτήρα του καθενός
- ο Διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι αντιλήψεις αυτές προωθούν τη δράση
- ο Εξαγωγή συμπερασμάτων για την κοινωνία της εποχής

1^ο φύλλο εργασίας

- ο Να εντοπίσετε μέσα στο κείμενο τις αντιλήψεις για τη θέση της γυναίκας και του άντρα, οι οποίες διατυπώνονται από την Ισμήνη (1^η ομάδα), την Αντιγόνη (2^η ομάδα) και τον Κρέοντα (3^η και 4^η ομάδα).
- ο Με ποιο τρόπο παραπάνω αντιλήψεις συσχετίζονται με τον χαρακτήρα του καθενός;
- ο Πώς οι αντιλήψεις αυτές συμβάλλουν στην εξέλιξη της δράσης;
- ο Ποια συμπεράσματα προκύπτουν για την κοινωνία της εποχής εκείνης ως προς τη θέση και το ρόλο των δύο φύλων;

Αντιλήψεις για το ρόλο και τη θέση της γυναίκας

Ισμήνη

- *Αλλά πρέπει να σκεφτείς το εξής, ότι δηλαδή γεννηθήκαμε γυναίκες και από την άλλη δε μπορούμε να τα βάζουμε με άνδρες· (61-62)*
- *Θα σκοτώσεις, λοιπόν, τη μνηστή του γιου σου; (568)*

Αντιγόνη

- *Εγώ δεν είχα σκοπό, από φόβο για τη διάθεση κανενός άντρα, (να παραβώ αυτά) και γι' αυτό να τιμωρηθώ από τους θεούς· (458-459)*
- *Κι όμως από πού λαμπρότερη δόξα θ' αποκτούσα παρά θάβοντας τον αδελφό μου; (502-503)*
- *Τώρα με σέρνει με χέρια δεμένα, ανύπαντρη, χωρίς νυφιάτικα τραγούδια, χωρίς χαράς κρεβάτι, χωρίς παιδιά στο στήθος μου. (917-919)*

Κρέοντας

- ο Τι λες; Ποιος άντρας τόλμησε μια τέτοια πράξη; (248)
- ο Αλήθεια, τώρα εγώ δεν είμαι άντρας, αλλά αυτή (θα είναι) άντρας, αν η νίκη αυτή θα εξακολουθεί να μένει χωρίς τιμωρία γι' αυτήν. (484-485)
- ο Υπάρχουν κι άλλων χωράφια κατάλληλα για καλλιέργεια. (569)
- ο Ποτέ λοιπόν παιδί μου να μην αλλάξεις τις τωρινές σου σκέψεις από έρωτα για μια γυναίκα, γνωρίζοντας ότι αυτό γίνεται παγερό αγκάλιασμα, μια γυναίκα δηλαδή, όταν είναι κακή σύζυγος στο σπίτι. (648-651)
- ο Έτσι πρέπει να υπερασπίζει κανείς τους νόμους και με κανέναν τρόπο δεν πρέπει να νικιέται από μια γυναίκα. (677-678)
- ο Γιατί είναι καλύτερο, αν βέβαια πρέπει, να χάσουμε την εξουσία από έναν άνδρα και όχι να χαρακτηριστούμε κατώτεροι από γυναίκα. (679-680)
- ο Πρόστυχε χαρακτήρα, δούλε μιας γυναίκας. (746)

Συσχετισμός αντιλήψεων με τον χαρακτήρα των ηρώων

- **Ισμήνη:** Μετριοπαθής, συμβιβασμένη, υποταγμένη στον ρόλο της, δειλή, φοβισμένη
- **Αντιγόνη:** Δρα έξω από τον οίκο. Δυναμική, ασυμβίβαστη, θαρραλέα, ανυποχώρητη, αντιδραστική, γενναία. Σύμβολο της θηλυκής εξέγερσης. Ωστόσο, παρά την ηρωική στάση της, δεν ξεπερνά το στερεότυπο του γάμου
- **Κρέοντας:** Αυταρχικός, απόλυτος, ακραίος, υπερόπτης, επιπόλαιος, εγωιστής, μισογύνης

Προώθηση της δράσης

- ο Οι αντιλήψεις της Ισμήνης την οδηγούν να μην βοηθήσει την Αντιγόνη στην ταφή του αδελφού τους Πολυνείκη.
- ο Η Αντιγόνη ανατρέπει την κρατούσα αντίληψη για τη θέση της γυναίκας. Με τον ασυμβίβαστο χαρακτήρα της και την ανυπότακτη στάση της δε διστάζει να αντισταθεί στην αντρική εξουσία και να πληρώσει το τίμημα με την ίδια της τη ζωή.
- ο Ο Κρέοντας αρνούμενος να δεχτεί την αμφισβήτηση από μια γυναίκα οργίζεται και εμμένει στη λανθασμένη του κρίση θανατώνοντας την Αντιγόνη.

Αντιλήψεις της εποχής

Η γυναίκα:

- Είναι υποταγμένη στον άνδρα που θεωρείται ανώτερός της
- Είναι περιορισμένη στον οίκο της και αποκλεισμένη από τη δημόσια ζωή
- Δεν έχει σχεδόν καθόλου δικαιώματα
- Αντιμετωπίζεται ως μέσο αναπαραγωγής

Αντιλήψεις της εποχής

Ο άντρας:

- Θεωρείται ανώτερος από τη γυναίκα
- Ασκεί εξουσία
- Είναι ικανός για τολμηρές πράξεις
- Θεωρείται αδιανόητη η αμφισβήτησή του από τη γυναίκα

Ο γυναικείος και ανδρικός θάνατος

- ο Η Αντιγόνη απαγχονίζεται με το χιτώνα της.
- ο Ο Αίμονας αυτοκτονεί με σπαθί.
- ο Ο απαγχονισμός θεωρείται γυναικείος θάνατος, είναι αναίμακτος και σιωπηλός και πλήττει το ευαίσθητο σημείο των γυναικών, το λαιμό.
- ο Στην τραγωδία το ρούχο της γυναίκας μεταμορφώνεται σε θηλιά.
- ο Ο Σοφοκλής, παρά την ανατρεπτικότητα που αποδίδει στην Αντιγόνη, την επαναφέρει με το θάνατό της στη θηλυκότητα.
- ο Αντιθέτως, ο ανδρικός θάνατος απαιτεί αίμα και πρέπει να προέρχεται από ξίφος. Ο Αίμων πεθαίνει πέφτοντας πάνω στο σπαθί του.

Πορεία διδασκαλίας

2η φάση (συσχέτιση με το παρόν/1 ώρα)

- ο Διερεύνηση της διατήρησης ή μη, των έμφυλων αντιλήψεων της τραγωδίας στη σύγχρονη εποχή
- ο Τεκμηρίωση με αναφορά σε παραδείγματα από την καθημερινότητα
- ο Αναζήτηση των παραγόντων που καθόρισαν την αλλαγή ή διατήρηση των συγκεκριμένων αντιλήψεων

2^ο φύλλο εργασίας

- Εξετάστε κατά πόσο οι έμφυλες αντιλήψεις που διατυπώνονται στην τραγωδία ισχύουν στη σημερινή εποχή.
- Αναφέρετε σύγχρονα παραδείγματα των έμφυλων αντιλήψεων που διατηρούνται στην εποχή μας.
- Ποιοι παράγοντες θεωρείτε ότι καθόρισαν την αλλαγή ή διατήρησή τους;

Διατήρηση έμφυλων αντιλήψεων σήμερα

- ο Πολλές από τις έμφυλες αντιλήψεις διατηρούνται στην εποχή μας είτε αυτούσια είτε έμμεσα.
- ο Υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ των δυτικών και των αναπτυσσόμενων χωρών.
- ο Κατωτερότητα των γυναικών ως μη ομολογημένη αντίληψη.
- ο Λίγες γυναίκες σε θέσεις εξουσίας
- ο Η γέννηση παιδιών θεωρείται ότι ολοκληρώνει μια γυναίκα.

Διατήρηση έμφυλων αντιλήψεων σήμερα

- Δύσκολα ένας άντρας αποδέχεται την ανωτερότητα μιας γυναίκας
- Ο άντρας θεωρείται πιο τολμηρός και δραστήριος
- Οι άντρες καταλαμβάνουν κατά κύριο λόγο ηγετικές θέσεις

Παράγοντες που καθορίζουν τη διατήρηση ή όχι των στερεοτύπων

- Η νομική κατοχύρωση της ισότητας έδωσε τη δυνατότητα στη γυναίκα να μορφωθεί, να εργαστεί και να ανεξαρτητοποιηθεί
- Η ισότητα των δύο φύλων είναι αποδεκτή από την πλειοψηφία της κοινωνίας
- Ωστόσο, οι αντιλήψεις των ανθρώπων αλλάζουν με πιο αργούς ρυθμούς
- Οι άντρες δύσκολα δεχονται να παραχωρήσουν προνόμια

Πορεία διδασκαλίας

3η φάση (επιχειρηματολογία με αντιστροφή ρόλων/1 ώρα)

- ο Τα αγόρια επιχειρηματολογούν ενάντια στις μειωτικές για το ρόλο της γυναίκας αντιλήψεις που διατυπώνονται στο έργο
- ο Τα κορίτσια επιχειρηματολογούν υπέρ των αντιλήψεων για την ανωτερότητα του άνδρα που εκφράζονται από τον Κρέοντα
- ο Συζήτηση και διατύπωση σκέψεων σχετικά με την αντιστροφή των ρόλων

3^ο φύλλο εργασίας

- ο Επιλέξτε τρεις από τις αντιλήψεις που εκφράζει ο Κρέοντας για τις γυναίκες και επιχειρηματολογήστε για να τις ανατρέψετε (αγόρια)
- ο Επιλέξτε τρεις από τις αντιλήψεις που εκφράζει ο Κρέοντας για τις γυναίκες και επιχειρηματολογήστε για να τις υποστηρίξετε (κορίτσια)

Αντιστροφή έμφυλων ρόλων

- ο Διστακτικότητα, κυρίως από την πλευρά των αγοριών
- ο Η υποστήριξη «γυναικείων» θέσεων θεωρήθηκε από ορισμένους υποτιμητική ή αστεία
- ο Τα κορίτσια εξοικειώθηκαν πολύ ευκολότερα στον «αντρικό» ρόλο
- ο Από όλες/-ους θεωρήθηκε χρήσιμη η αλλαγή οπτικής

Πορεία διδασκαλίας

4η φάση (προέκταση και συζήτηση/1 ώρα)

Οι μαθητές/-τριες καλούνται μέσω κατευθυνόμενου διαλόγου να προβληματιστούν γύρω από τα ακόλουθα ζητήματα:

- ο Πώς βιώνουν σήμερα οι ίδιες/-οι τα έμφυλα στερεότυπα;
- ο Ποια στάση έχουν πάνω σ' αυτά και πόσο είναι διατεθειμένες/-οι να αλλάξουν;
- ο Ποιες συγκεκριμένες πρακτικές μπορούν να ακολουθήσουν οι ίδιες/-οι για να επιφέρουν αλλαγές στο άμεσο περιβάλλον τους;

4^ο φύλλο εργασίας

- ο Ποια έμφυλα στερεότυπα βιώνετε οι ίδιες/οι στην καθημερινότητά σας;
- ο Ποια είναι η στάση σας απέναντι σ' αυτά;
- ο Ποιες συγκεκριμένες πρακτικές θεωρείτε ότι μπορείτε να ακολουθήσετε προκειμένου να επιφέρετε αλλαγές στο άμεσο περιβάλλον σας;

Παραδείγματα έμφυλων στερεοτύπων από την καθημερινότητα των μαθητών

- ο Στο σχολείο οι θέσεις του διευθυντή και υποδιευθυντή ανήκουν σε άντρες
- ο Ο πρόεδρος του δεκαπενταμελούς και των περισσότερων πενταμελών συμβουλίων είναι αγόρια
- ο Τα αθλήματα που έχουν ασκήσει οι μαθητές/τριες αντικατοπτρίζουν τα στερεότυπα των αντρικών (ποδόσφαιρο, χάντμπολ, μπάσκετ...) και γυναικείων (χορός, μπαλέτο, ενόργανη...) αθλημάτων αντίστοιχα

Στάση των μαθητών/τριων

- ο Το σύνολο των κοριτσιών και η πλειοψηφία των αγοριών αποδέχεται ότι τα έμφυλα στερεότυπα και οι διακρίσεις δε συμβαδίζουν με μια σύγχρονη, πολιτισμένη κοινωνία
- ο Ωστόσο, η πραγματική ισότητα των δύο φύλων είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθεί καθώς η δύναμη της συνήθειας αλλά και της παράδοσης είναι πολύ ισχυρές

Πρακτικές

- ο Ενημέρωση σχετικά με θέματα ισότητας των φύλων (επισημαίνεται η έλλειψή της από το σχολείο)
- ο Εντοπισμός και επισήμανση έμφυλων στερεοτύπων και διακρίσεων στην καθημερινή ζωή
- ο Συζήτηση με τους μεγαλύτερους (οικογένεια) για θέματα ισότητας
- ο Διεκδίκηση δικαιωμάτων

Αποτίμηση - Αναστοχασμός

- ο Η δράση εξέπληξε ευχάριστα τα παιδιά
- ο Επισημάνθηκε θετικά η συσχέτιση ενός σύγχρονου θέματος (ισότητα των φύλων) με ένα μάθημα που αναφέρεται στην αρχαιότητα
- ο Διαπιστώθηκε ότι δύο τόσο απομακρυσμένες χρονικά κοινωνίες δεν έχουν αλλάξει όσο θα περίμενε κανείς
- ο Εκφράστηκε η βούληση να παρουσιαστεί μέρος της δράσης στο σύνολο του σχολείου

Σας ευχαριστώ